

هدفمندی یارانه‌ها و معادلات مرتبط

دکتر مهدی فتح اله، رئیس موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

پس از تصویب قانون هدفمندی یارانه‌ها و اجرای مرحله اول آن در ماه‌های پایانی سال ۱۳۸۹، مباحث و گمانه‌زنی‌های مختلفی در خصوص برداشتن گام جدیدی در راستای اجرای قانون از طریق عملیاتی کردن مرحله دوم هدفمندی یارانه‌ها مطرح می‌شود. خوشبختانه اجرای مرحله اول هدفمندی یارانه‌ها (فارغ از میزان موفقیت یا عدم موفقیت آن) تصویری مناسب از ابعاد گسترده و پیچیده اجرای این سیاست را در اختیار تحلیل‌گران، کارشناسان و سیاستگذاران قرار داده است. گفتنی است که تجربه مرحله اول هدفمندی یارانه‌ها نشان داد که انجام اصلاحات بصورت انفرادی در بازار انرژی بدلیل تاثیرات گسترده مستقیم و غیرمستقیم بر حوزه‌های مختلفی همچون اقتصاد خرد (بنگاهها، خانوار و ...) و اقتصاد کلان (تورم، حجم نقدینگی، تقاضای پول و ...) دچار اشکال است و نیاز است تا اجرای سیاست هدفمندی یارانه‌ها در چارچوب وسیع‌تری در حوزه‌های مختلف همچون بازار ارز، بازار پول و غیره مطرح‌نظر سیاستگذاران قرار گیرد. به بیان ساده اجرای ایستای هدفمندی یارانه‌ها بدون توجه به بازارهای مرتبط و تاثیرپذیر به بروز اثرات سرریز در آنها منجر خواهد شد. براین اساس نوشتار حاضر بدنبال آرایه برخی نکات اساسی است که در اجرای مرحله دوم هدفمندی بصورت مکمل باید بدانها توجه شود.

۱- قیمت‌گذاری محصولات: نظام قیمت‌گذاری کالاها و خدمات نهایی در صورت اجرای مرحله دوم هدفمندی یارانه‌ها چگونه خواهد بود؟ آیا نقش دولت صرفاً نظارت عالی و جلوگیری از بروز روبه‌های غیرمنصفانه است یا نقش مستقیم قیمت‌گذاری؟ براین اساس اولین اصل مکمل در اجرای مرحله دوم هدفمندی «نقش و حدود و ثغور دخالت دولت در امر قیمت‌گذاری» است. به عبارت دیگر باید پیش از عملیاتی کردن فاز جدید هدفمندی، چارچوب اصول و شرایط حاکم بر این موضوع مهم مشخص شود.

۲- بازار ارز: اهمیت این بازار در شرایط کنونی اقتصاد ایران از دو جنبه حایز اهمیت است: اول ثبات بخشی به بازار ملتهب فعلی ارز از طریق بکارگیری مجموعه اقدامات و برنامه‌های مشخص (به عنوان پیش‌نیاز اجرای سیاست هدفمندی) و دوم شیوه برخورد با این بازار پس از اجرای مرحله دوم هدفمندی است. به بیان دیگر همزمان با اجرای مرحله دوم هدفمندی یارانه‌ها، نرخ‌های ارز و تعدد آن (شامل ارز مرجع، مبادله‌ای و بازار آزاد) تغییر خواهد کرد؟ به بیان دیگر نرخ ارز ثابت خواهد ماند یا نیازمند افزایش است؟ آیا نظام تک نرخ در بازار ارز حاکم خواهد شد یا همچنان تعدد نرخ‌ها وجود خواهد داشت؟

۳- بازار پول: برنامه‌ها و سیاست‌های مرتبط با بازار پول همزمان با اجرای مرحله دوم هدفمندی کدامند؟ آیا سیاست مشخصی در خصوص نرخ سود بانکی به‌عنوان متعادل کننده بازار پول به مرحله اجرا درخواهد آمد؟ به بیان ساده با اجرای هدفمندی یارانه‌ها و بروز تورم ناشی از آن در صورت ثابت نگهداشتن نرخ سود بانکی، تقاضا برای پول افزایش و در مقابل عرضه پول کاهش خواهد یافت. این امر فشار مضاعفی بر بازار پول وارد خواهد ساخت و سهمیه‌بندی منابع را در پی خواهد داشت.

۴- توزیع منابع بانکی: بخش‌های تولیدی با افزایش قیمت حامل‌های انرژی دچار افزایش هزینه خواهند شد و لذا تامین سرمایه در گردش از مهمترین دغدغه‌های این بخش خواهد بود. براین اساس برنامه مشخص برای هدایت منابع به بخش‌های مولد و جلوگیری از گسترش فعالیت‌های غیرمولد بسیار ضروری است.